

Rashidov Bahodir

Millat Umidi universiteti Xalqaro biznes fakulteti

Biznes boshqaruv yo'nalishi

3-kurs talabasi

Annoatsiya: Energetika zamonaviy iqtisodiyotning asosi bo'lib, sanoatni rivojlantiradi, uylarni elektr energiyasi bilan ta'minlaydi va infratuzilmani qo'llab-quvvatlaydi. O'zbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlar uchun iqtisodiy o'sishga erishish uchun ishonchli va barqaror energiya ta'minoti muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Atomelektr stansiyasi, O'zbekiston iqtisodiyoti, energiya manbalari, energetika xavfsizligi

O'zbekiston o'zining sanoat bazasini kengaytirish va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashni maqsad qilgan ekan, energiyaga bo'lgan talab keskin ortib bormoqda. Bu ortib borayotgan talab mamlakatning mavjud energetika infratuzilmasiga bosim o'tkazadi, ularning aksariyati tabiiy gaz kabi qazib olinadigan yoqilg'ilarga tayanadi, bu esa uni ta'minotning o'zgarishi va narxlarning o'zgaruvchanligiga qarshi himoyasiz qiladi.

Bunday sharoitda atom energetikasi O'zbekistonning energiyaga bo'lgan ortib borayotgan ehtiyojlarini qondirishning istiqbolli yechimi sifatida maydonga chiqdi. Ushbu maqola atom elektr stantsiyalarining mamlakat iqtisodiyotiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan salohiyati va real ta'sirini o'rganishga intiladi. Energetika xavfsizligini ta'minlashdan tortib import qilinadigan energiyaga qaramlikni kamaytirishgacha, yuqori malakali ish o'rinlari yaratishdan texnologik taraqqiyotni rag'batlantirishgacha bo'lgan davrda atom energetikasi O'zbekistonning barqaror iqtisodiy rivojlanish sari yo'lida asosiy harakatlantiruvchi omil bo'lishi mumkin.

Atom energetikasi energiya xavfsizligini oshirish, energiya importini minimallashtirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va texnologik innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali O'zbekistonning iqtisodiy landshaftini qayta shakllantirish salohiyatiga ega. Ushbu imtiyozlar orqali atom energetikasi mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy o'sishi va barqarorligini qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin.

O'zbekistonning birinchi atom elektr stansiyasi (AES) mamlakatning energiya manbalarini diversifikatsiya qilish va uzoq muddatli energiya xavfsizligini ta'minlashga o'tishini ko'rsatuvchi muhim loyihadir. Rossiyaning "Rosatom" davlat atom korporatsiyasi bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan ushbu tashabbus mamlakatning kelajakdagi energetika infratuzilmasiga katta sarmoya kiritadi. Stansiya har birining quvvati 1,2 gigavatt (GVt) bo'lgan ikkita reaktordan iborat bo'lib, ularda VVER-1200 bosimli suv reaktori texnologiyasi qo'llaniladi, bu esa jahon miqyosida mavjud bo'lgan eng xavfsiz va ilg'or dizaynlardan biri hisoblanadi.

Zavod strategik jihatdan suv manbalariga yaqinligi va energiya tarmog'ini qo'llab-quvvatlay oladigan infratuzilmaga ega bo'lgan Jizzax viloyatida joylashishi rejalashtirilgan. Atom elektr stansiyasi qurib bitkazilgach, O'zbekistonning elektr energiyasiga bo'lgan ehtiyojining qariyb 15 foizini ishlab chiqarishi kutilmoqda, bu esa mamlakatning qazib olinadigan yoqilg'iga, xususan, tabiiy gazga qaramligini kamaytiradi. AES shuningdek, O'zbekistonning global

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-SENTABR

ANDIJON, 2024

ekologik maqsadlarga sodiqligiga muvofiq uglerod chiqindilarini kamaytirishga ham hissa qo'shadi.

O'zbekiston va "Rosatom" o'rtasida 2018-yilda imzolangan dastlabki kelishuv loyihaning rasman boshlanganidan darak beradi. 2019-yilda ikki davlat umumiy asos, joy tanlash va texnik-iqtisodiy asoslarni tayyorlash bo'yicha kelishib oldi. Oradan ko'p o'tmay, geologik o'rganish va texnik asos yaratishning birinchi bosqichlari boshlandi.

Birinchi reaktorning qurilishi 2026-yilda boshlanishi rejalashtirilgan, 2030-yilda yakunlanishi kutilmoqda. Ikkinchi reaktorni yaqindan kuzatib borish rejalashtirilgan, ishga tushirilishi 2032-yilgacha rejalashtirilgan. Stansiya to'liq ishga tushgunga qadar u butun dunyo uchun energiya bilan ta'minlashi kutilmoqda. 20 million xonadonga, mamlakatning iqtisodiy va sanoat o'sishini qo'llab-quvvatladi. Butun loyiha O'zbekistonning energetika portfelini modernizatsiya va diversifikatsiya qilishga qaratilgan 2030 yilgacha bo'lgan kengroq Energetika strategiyasining bir qismidir

Atom elektr stansiyasini qurish va unga texnik xizmat ko'rsatish katta moliyaviy ish bo'lib, qurilishning dastlabki xarajatlari ko'pincha milliardlab dollarga etadi. Rosatom bilan yadroviy loyiha taxminan 11 milliard dollarga baholanmoqda. Ushbu muhim sarmoya uzoq muddatli moliyalashtirish va xalqaro kreditlarni talab qiladigan milliy byudjetga bosim o'tkazishi mumkin. Dastlabki xarajatlar yuqori bo'lsa-da, barqaror energiya ishlab chiqarish va qazib olinadigan yoqilg'i importini qisqartirish kabi uzoq muddatli imtiyozlar vaqt o'tishi bilan bu xarajatlarni qoplashi mumkin. Biroq, O'zbekiston iqtisodiyotini haddan tashqari qarz va byudjet cheklovlari bilan yuklamalik uchun fiskal boshqaruvni puxta o'tkazish zarur.

O'zbekiston atom energetikasidan to'liq foyda olishi uchun doimiy siyosatni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Yadro texnologiyalariga sarmoya, tadqiqot va ishlanmalarni rag'batlantiruvchi hukumat tashabbuslari ushbu ulkan loyihaning muammosiz amalga oshirilishini ta'minlashga yordam beradi. Bundan tashqari, atom energetikasida innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash energiya ishlab chiqarishning yanada samarali va xavfsiz usullariga olib kelishi mumkin, bu esa iqtisodiy daromadni yanada oshirishi mumkin. Ishonchni mustahkamlash va xavfsizlik, atrof-muhitga ta'sir qilish va uzoq muddatli barqarorlik bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun shaffof jamoatchilik aloqasi ham muhimdir

O'zbekistonning atom energetikasiga o'tishi muhim iqtisodiy imkoniyatlar va muammolarni keltirib chiqaradi. Ijobiy tomoni shundaki, atom energetikasi barqaror va ishonchli elektr energiyasi manbasini ta'minlash, mamlakatning tabiiy gaz kabi import qilinadigan qazib olinadigan yoqilg'iga qaramligini kamaytirish orqali energiya xavfsizligini oshirishga va'da beradi. Ushbu siljish sanoat o'sishi va umumiy iqtisodiy rivojlanish uchun juda muhim bo'lgan energiya narxlarini barqarorlashtirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, atom elektr stansiyalarining qurilishi va ekspluatatsiyasi minglab yuqori malakali ish o'rinlarini yaratib, muhandislik, qurilish va yadro texnologiyalari kabi muhim sohalarda ishchi kuchining rivojlanishiga yordam beradi. Bundan tashqari, atom energetikasining joriy etilishi texnologik taraqqiyotga turtki berishi va O'zbekistonni toza energiya bo'yicha mintaqaviy yetakchiga aylantirishi mumkin. Biroq, mamlakat bir qator muammolarga duch kelmoqda, jumladan, yadroviy ob'ektlarni qurish va saqlashning yuqori dastlabki xarajatlari, bu milliy byudjetni og'irlashtirishi mumkin. Ushbu loyiha uchun zarur bo'lgan uzoq muddatli moliyalashtirish, shuningdek, yadroviy chiqindilarni xavfsiz boshqarish va atrof-muhit xavf-xatarlari bilan bog'liq jamoatchilik tashvishlarini hal qilish zarurati bilan ehtiyotkorlik bilan boshqarilishi kerak. Ushbu iqtisodiy va ekologik omillarni muvozanatlash

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-SENTABR

ANDIJON, 2024

atom energetikasining O'zbekiston iqtisodiyotiga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Agar yaxshi boshqarilsa, atom energetikasi O'zbekiston iqtisodiyotini o'zgartiruvchi omil bo'lib, sanoat o'sishini ta'minlovchi, qazib olinadigan yoqilg'ilarga qaramlikni kamaytiradigan va yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratadigan barqaror va ishonchli energiya manbai bo'lishi mumkin. Atom energetikasiga sarmoya kiritish orqali O'zbekiston energiya mustaqilligi va iqtisodiy barqarorlik bilan belgilab qo'yilgan kelajakka yo'l ochib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xalqaro atom energiyasi agentligi (MAGATE) . (2021). *Yadro energetikasi va barqaror rivojlanish* . Xalqaro atom energiyasi agentligi.
2. O'zbekiston hukumati 2030 yilga mo'ljallangan energetika strategiyasi . (2022).
3. O'zbekistonning energetikani diversifikatsiya qilish strategiyasi, jumladan, atom energetikasi bo'yicha rejalar belgilab beruvchi rasmiy hukumat hujjati.
4. OECD Yadro energetikasi agentligi (NEA) . (2018). *Yadro energetikasi iqtisodiyoti*
5. Qayta tiklanuvchi energiya manbalari xalqaro agentligi (IRENA) . (2021). *Markaziy Osiyoda energiya o'tishlari: yadro energiyasining roli*
6. Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) . (2019). *O'zbekistonning iqtisodiy istiqboli va yadro energetikasining o'rn*
7. Jahon energetika kengashi . (2020). *Markaziy Osiyoning energetika kelajagi: O'zbekistonda yadro energetikasi*